

Nieuws, in afwachting van de publicatie van maart 2015.

Opzet voor een biografie van Marcus Bakker (1923-2009)

Tekst van 2010, verbeterd in juni 2013:

Deze opzet voor een biografie geeft bezoekers van deze website, www.leomolenaar.nl/nieuws/bakker, een beeld van dit project, waarop ze kunnen reageren. Ik besloot een aantal jaren geleden om een levensverhaal van Marcus Bakker te schrijven. Ik heb daarom vanaf de zomer van 2004 eens per maand, zonder veel voorbereiding, met Marcus Bakker een uur lang gesproken over zijn jeugd, over de beweegredenen van zijn optreden en over tal van politieke onderwerpen. Langere sessies stond zijn parkinson niet toe. Aan die bezoeken kwam in de herfst van 2009 een einde: op 24 december is hij overleden. Zijn dood riep een overweldigende belangstelling op, zowel in de media als op zijn crematie. De Tweede Kamer heeft hem op 12 januari 2010 herdacht, in aanwezigheid van zijn vrouw Els Bakker-Ezerman, zijn kinderen en kleinkinderen, met toespraken van de toenmalige Kamervoorzitter Gerdi Verbeet en de toenmalige vicepremier Wouter Bos.

Neem contact op:

Heeft U na het lezen van onderstaande opzet opvattingen, artikelen of beelden over Bakker waarvan u denkt dat ik die zou moeten kennen, of vindt u dat wat u weet bij mij bekend moet zijn, laat het dan weten. Ik neem persoonlijk contact op: mijn e-mails en telefoonnummers staan op de homepage van deze website: www.leomolenaar.nl.

Nieuws

Mijn boek (tekst eind 2014) zal een onthulling bevatten, die, vooral voor ingewijden, van belang is. Veel oud-communisten kijken terug op een nerveus CPN-congres van 1982, waar de sensationele intrekking aan de orde was van een publicatie van het *Dagelijks Bestuur* van 1958: *De CPN in de oorlog*. De auteur zou Marcus Bakker zijn, wist een ieder. Hij ontkende dat niet. De auteur zal bewijzen dat zulks niet het geval is. De schrijver is Paul de Groot, wat de oplettende lezer mag verwachten na een kritische, tekstanalytische lezing. Omdat de eerste versie van deze ‘opzet’, in de lente van 2010, nog uitging van zijn auteurschap, en ik vragen opwierp die daarmee samenhangen, stel ik deze opzet bij: ik voeg paragraaf 3D toe.

Inhoudsopgave opzet biografie

1. Doelstelling
2. Opzet voor een biografie
3. Enkele probleemstellingen die bij het schrijven nadere analyse vergen
4. De biograaf, en zijn begeleiding
5. Werkwijze, beschikbaarheid van bronnen en archieven
6. Kwalificatie
7. De bijgestelde planning

1. Doelstelling: verleden en heden verbinden.

Op 7 november 1956 legde Marcus Bakker, die door de uitbreiding van de Kamer van 100 naar 150 zetels parlamentslid voor de Communistische Partij van Nederland (CPN) was geworden, de eed af op de Grondwet. Als hoofdredacteur van het dagblad *De Waarheid* had hij opzienbarende commentaren gegeven op de watersnoodramp, op de hofcrisis rond koningin Juliana en de opstand in Hongarije. Bij regeringsleider Drees stond hij bekend als de bonte hond. Bij zijn eerste optreden over het Frans/Engels/Israëlische koloniale optreden inzake het Suezkanaal, dat bewust samenviel met de opstand in Boedapest, stroomde de Tweede Kamer leeg.

Bij zijn jubileum in 1981, 25 jaar later, onderbrak het kabinet Van Agt-Den Uyl zijn werk om de bewindslieden de gelegenheid te geven Bakker de hand te schudden. In 1991 stelde een Kamercommissie onder leiding van Annemarie Jorritsma (VVD) voor om een vergaderzaal in de vernieuwde Tweede Kamer naar Marcus Bakker te vernoemen. Hij kwam daardoor in het illustere gezelschap van Thorbecke, Groen van Prinsterer, Troelstra, Oud, Aletta Jacobs, Suze Groeneweg en Marga Klompé.

Hoe was deze omslag mogelijk? Wat waren de verdiensten en kwaliteiten van deze parlementariër? Hoe slaagde hij erin om in die kwart eeuw de afkeuring van zijn persoon om te zetten in respect en bewondering? Welke rol speelde zijn partij daarbij?

Het opheffen van het verbod op propaganda van de CPN, medio jaren zestig, viel samen met de noviteit van het uitzenden van Kamerdebatten op de televisie, waardoor burgers zich een mening konden vormen over de discussies tussen regering en parlement. Bakker toonde zich onovertroffen in het debat, en wist door zijn optreden meer belangstelling te wekken voor het werk van de Kamer.

Kon de communist Bakker een brug slaan tussen de bevolking en haar vertegenwoordiging? Welke opvattingen over democratie hield hij er zelf op na? Over welke bijzondere kwaliteiten beschikte hij?

De auteur wil het leven en het werk van Marcus Bakker beschrijven en beide op elkaar betrekken, en hij zal de wisselwerking tussen Bakkers politieke opvattingen en persoonlijke drijfveren, zijn omgeving en de partijcultuur van de CPN, analyseren tegen de achtergrond van de relevante politieke en culturele ontwikkelingen in de twintigste eeuw. Hij zal Bakkers politieke optreden verbinden met ontdekkingen en onthullingen die er sindsdien op die terreinen zijn gedaan. Bakker had bijvoorbeeld te maken met het illegale optreden van de *Binnenlandse Veiligheidsdienst*, dat hij vooral tussen 1956 en 1963 fel heeft aangeklaagd.

Wat is daarover bekend geworden? De auteur probeert voor die actualisering een vorm te vinden, die zo min mogelijk afleidt van het eigenlijke verhaal over Bakker.

In Deel III over zijn Kamerlidmaatschap (1956-1982) beschrijf ik de manier waarop Bakker zijn optreden als volksvertegenwoordiger vormgaf. Met behulp van het Hilversumse archief van *Beeld en Geluid* probeer ik zijn retorica te ontleden. Daarbij heb ik in elke periode onderwerpen gekozen die de lezer van nu, ook die van een jaar of dertig, kunnen interesseren, waarbij hij een wezenlijke rol speelt en die ik kan doortrekken naar de actualiteit.

2. Een opzet van een biografie.

A. Vier periodes of Delen:

De auteur zal Bakkers leven en werk in vier perioden verdelen. Die ‘Delen’ krijgen hun beslag in een structuur van hoofdstukken.

Deel I. Van Neerlandicus tot verzetsman (1923-1945).

Marcus Bakker is geboren in het rode Zaandam op 20 juni 1923, met een bestuurder van NVV en SDAP als vader, en een leesgrage, humoristische huisvrouw als moeder. Op de HBS-B van *Het Zaanlands Lyceum* werd hij actief in de geheelonthoudersjeugd van de NBAS en redigeerde hij het afdelingsblad *Accoorden*. Hij correspondeerde intensief met vriendinnen en vrienden. Na zijn diploma (1941) deed hij staatsexamen Latijn en Grieks (1943), omdat hij Nederlands wilde studeren. Zijn helden waren Du Perron, vooral diens polemieken vond hij schitterend, Marsman en Ter Braak. De oorlog en zijn weigering de Ariërverklaring te tekenen maakten die studiekeuze onuitvoerbaar. In 1943 vond hij in de NBAS zijn levenspartner Els Ezerman. 1943 werd voor Bakker ook om een andere reden een omslagjaar. Hij werd in november lid van de illegale CPN, waardoor zijn sociale omgeving drastisch veranderde. Hij pleitte in de illegale *De Waarheid* voor een ‘algemene’ jeugdbeweging, die uit de verstarde kaders van socialisme en communisme moest breken. Hij keerde zich in het literaire *Zaans Groen* tegen een ‘defensieve poëzie’, die wegliep voor de strijd voor een betere samenleving. Hij had in het laatste oorlogsjaar de hoofdelijke leiding van de Zaanse CPN, en hij besloot op 5 mei 1945 dat hij nooit van zijn leven meer bang zou zijn.

Hoofdstukken van Deel I betreffen *De Rode Zaan*, de Bakkers en het Vissershop (1), de vrije geheelonthoudersjeugd van NBAS en zijn briefschrijverij (2), *Het Zaanlands Lyceum* (3), zijn geliefde Els Ezerman (4), het joodse paar Premssela/Wessel, zijn stap naar het communistische verzet (5) en zijn polemieken in illegale bladen zoals *Zaans Groen*, *Vaart* en *De Waarheid* (6).

Deel II: de journalist en de politicus (1945-1958).

Na de oorlog wilde Bakker liever studeren, maar hij accepteerde graag dat in de CPN “liever koekjes niet gebakken worden”. Hij nam deel aan de Juliconferentie (1945), waar de nieuwe generatie in de Zaan de zijde koos van de vooroorlogse partijvoorzitter Paul de Groot tegen de oppositie. Hij werd streekredacteur van *De Waarheid*, gastschrijver voor *De Rode Vaan* (KPBelgië), in 1946 lid van de centrale redactie en van het partijbestuur. Zijn talent als redenaar kwam al snel aan het licht.

Hij trouwde in 1946 met Els Ezerman, dochter van de acteur Lau Ezerman, en kleindochter van de flamboyante vakbondsman en PvdA-coryfee Jan van Zutphen. Hoewel partijlid, meed zij vergaderingen en partijpublicaties, en wilde zij niet op verplichte vakanties naar Oost-Europa. Ze kregen in twaalf jaar vijf kinderen: Marisca, Edith, Marcel, Els en Hugo.

Bakker werd voorzitter van het *Algemeen Nederlands Jeugd Verbond*, en richtte met Piet Steenkamp en Wim Klinkenberg het *Nationaal Jeugdparlement* op. Hij moedigde het verzet aan van de soldaten tegen de oorlog met Indonesië, en schreef militante brochures zoals *Maak van onze jongens geen SS'ers*. In 1949 werd hij lid van het *Dagelijks Bestuur* van de CPN, richtte hij de *Nederlandse Vredesraad* op en nam hij deel aan de voorbereiding van de eerste *Wereldvredescongressen*. Hij verzette zich in voorbereidende vergaderingen tegen het voornemen om op het eerste *Congres* te Parijs een felicitatietelegram naar Stalin te sturen; de Russische Ilya Ehrenburg viel hem bij. Hij was present bij het *Appèl van Stockholm* (1950), dat nieuwe gebruikers van het atoomwapen tot oorlogsmisdadigers brandmerkte, en gaf vorm aan de handtekeningen campagne. In 1952 schreef partijvoorzitter Paul de Groot een beginselprogramma. Omdat Bakker actief had meegewerkt aan de gedachtevorming, dacht hij achteraf dat daarin reeds de uitgangspunten van de parlementaire democratie werden onderschreven, hetgeen niet het geval was. In 1953 werd Bakker hoofdredacteur van *De Waarheid*, en profileerde hij een strijdbare, eenzijdige krant.

Die functie legde hij neer toen hij begin november 1956 door de uitbreiding van het aantal Kamerzetels in het parlement kwam, omdat hij consequent wilde optreden voor de versterking van de politieke democratie. In februari had partijleider Chroesjtsjov in een *Geheime Rede* voor het XXe Congres van de *Communistische Partij van de Sovjet-Unie* (CPSU) de binnen de communistische wereld aanbeden figuur van Stalin van zijn voetstuk gestoten. In het kielzog van die *Rede* vonden opstanden plaats zoals die in Hongarije van eind oktober. Tijdens de rellen in Amsterdam tegen een CPN, die het neerslaan van de opstand door de Russen billijkte, was Bakker Kamerlid geworden. In die partij ontstond een oppositie, die meer vrijheid van discussie bepleitte binnen het ‘democratisch centralisme’. Bakker speelde een belangrijke rol aan de zijde van De Groot in een conflict dat ontstond tussen het *partijbestuur* en de communistische leiding van de EenheidsVakcentrale (EVC). De meeste partijbestuurders vonden dat communisten lid dienden te worden van het NVV, wat het onvermijdelijk maakte dat deze EVC op termijn moest worden opgegeven. Bakker zelf was van mening dat de scheiding in de vakbeweging tussen communisten en socialist *tot elke prijs* moest worden beëindigd.

Na 1947, toen een fusie tussen NVV en EVC door de leiding van het weer snel groeiende NVV was verhinderd, was het de vereende, geheime inspanning geweest van elke Nederlandse regering, de BVD, het NVV en de PvdA om de communisten voorgoed binnen de EVC, en buiten het NVV, te houden. De strijd van De Groot c.s. om de aansluiting bij het NVV ging in 1958 gepaard met het uittreden van enkele tientallen communisten uit de parlementaire organen onder het meenemen van hun zetels in de Kamer, de Staten en gemeenteraden. In de Tweede Kamer leidde het tot de situatie, dat de CPN een uittredende fractie van vier van de zeven Kamerleden beleefde, die voortging als ‘groep-Wagenaar’.

De Groot greep de afkeer in zijn partij van deze unieke parlementaire zetelroof aan door een urgente geschiedschrijving te eisen van de CPN tussen 1943 en 1958. Hij bracht de hypothese naar voren dat de ‘verraders’ van nu de CPN aan het eind van de oorlog ook al wel, als ‘agenten’ van de Londense regering, zouden hebben benadeeld. In het maandblad *Politiek en Cultuur* van juli 1958 kritiseerde Bakker het optreden van die illegale partijleiding (1943-1945), en later onthulde hij belastende feiten uit de *Parlementaire Enquête-rapporten* over ex-partijvoorzitter Wagenaar. In *De CPN in de oorlog, of Het Rode Boekje*, dat in november 1958 door het *Dagelijks Bestuur* werd gefiatteerd, werden alle opposanten tegen de leiding van De Groot uitgeroepen tot buitenlandse agenten, inclusief Wagenaar, Brandsen en Reuter: leden van de illegale CPN-leiding (1943-1945) en actuele tegenstanders van de aansluiting bij het NVV. De partijstrijd kreeg door deze brochure het karakter van een *eerroof*. Het was een dieptepunt in de stalinistische partijcultuur, en schiep een taboe. Twintig jaar lang werd communisten alle medewerking verboden aan nader onderzoek naar wat zich in de jaren veertig en vijftig binnen de CPN had afgespeeld.

In eerste instantie was duidelijk dat dit *Rode Boekje* was geschreven door De Groot. Eind jaren zestig kwam Bakker opeens naar voren als de eigenlijke auteur, waardoor De Groot de handen vrij kreeg en hij zelfs naar voren kon brengen dat deze publicatie te scherp van toon was geweest. Bakker had de opdracht van het *Partijbestuur* gekregen om een rapport uit te brengen over de ‘partij in de oorlog’. Hij had gestudeerd in de *Parlementaire Enquête-rapporten*, vooral het recente deel 7 over de illegaliteit, had tal van uittreksels gemaakt en verzetsmensen geïnterviewd, en had het onderzoeksmateriaal aan De Groot voorgelegd. Die legde daarop een door hem gecomponeerd, kant-en-klaar *Rapport* op tafel, waar Bakker slechts de eindredactie van deed. De leden van het *Dagelijks Bestuur* moeten van deze toedracht op de hoogte zijn geweest. Bovendien kenden ze de stijl van schrijven van hun leidsman. De concepten van *Het Rode Boekje* zijn in het Bakkerarchief van het IISG, onderdeel van het CPN-archief, aanwezig.

De hoofdstukken van deel 2 betreffen zijn journalistieke werk, zijn jaren in het ANJV en de Vredesbeweging waarin hij de actie aanvoert tegen atoomoorlog en koloniale oorlog (1), zijn werk als *Dagelijks Bestuurder* van de CPN, de confrontatie met Fritz Behrendt en *De Vrije Katheder*, de stakingen van het Amsterdamse gemeentepersoneel, en zijn strijdbare profiel voor *De Waarheid* waarbij ‘campagnes’ een rol spelen zoals die voor ‘de geest van Genève’ (2) en de periode tussen 1956 en 1958, te beginnen met de ontluistering van Stalin en de opstand in Hongarije, en met ten slotte Bakkers aandeel in de partijstrijd (3).

Deel III: de parlementariër (1956-1982).

Het Kamerwerk werd, volgens eigen inzicht, Bakkers hoofdtaak, wat voor hem een andere dagelijkse omgeving met zich meebracht in een milder wordend politiek klimaat. De CPN nam na 1956 enige afstand van 'Moskou': de eigen oordeelsvorming zou voortaan de maatstaf worden. De excommunicatie van de *Communistische Partij van China* die 'Moskou' rond 1960 wilde doordrijven, kreeg geen steun van de CPN. Die zou bovendien een veroordeling impliceren van de zich op China oriënterende *Communistische Partij van Indonesië* (PKI), waarmee de CPN zich lotsverbonden voelde. De CPN streefde begin jaren zestig naar 'autonomie', voor zichzelf en voor Nederland, en zocht naar eigen antwoorden op de vraag hoe communisten zich verhouden tot vraagstukken van democratie, cultuur, kunst, wetenschap en religie. Bakker noemde deze Nederlandse oriëntatie 'de blijvende hoeksteen': de CPN was alleen verantwoording schuldig aan het Nederlandse volk. Hij was niet een man die ooit de Russische Ambassade zou bezoeken. Voor De Groot zal een persoonlijke beweegreden geweest zijn dat de 'autonomie' hem, en de CPN, afschermden van de verdergaande destalinisatie van Chroesjtsjov op het XXIIIe partijcongres van de CPSU (1961) en van de democratische ontwikkelingen in, met name, de Italiaanse PCI.

Bakker, die in 1963 fractievoorzitter werd, vatte zijn parlementaire werk op als een bijdrage aan de democratie. Blevens Kamerstukken vroeger vaak ongelezen, Bakker stelde zich grondig op de hoogte. Zijn inventieve optreden rond de kwestie Nieuw-Guinea (1958) droeg bij aan het uitblijven van een nieuw bloedbad. Zijn Kamervragen lokten de onthulling uit dat er op Nederlandse bodem tal van Amerikaanse atoomwapens (1960) waren geseponneerd. Zijn interpellaties tegen de vrijlating van de Duitse oorlogsmisdadiger Lages (1966), over bedrijfssluitingen en de antistakingswet, zijn positieve opstelling jegens de studentenbeweging (1966), zijn felle veroordeling van het neerslaan van de Praagse Lente (1968), zijn betrokkenheid bij de acties tegen de Amerikanen in Vietnam en de vredesbeweging van eind jaren zeventig, zijn kritiek op de Mammoetwet en de Contourennota in de jaren zeventig, zullen de revue passeren aan de hand van een concrete schets van de kwesties zelf en de Kamerdebatten erover. Een analyse van Bakkers optreden zal waarschijnlijk verschillende fasen in zijn Kamerwerk aan het licht brengen. Een nadere beschouwing van zijn redevoeringen moet duidelijk maken hoe Bakker als redenaar te werk ging, waarbij de televisieopnamen in het archief van *Beeld en Geluid* behulpzaam zullen zijn.

Bij de verkiezingen van 1959, waaraan twee communistische partijen, de CPN en de groep-Wagenaar meededen, en ook de PSP zijn intrede deed met twee Kamerleden, viel de CPN terug van zeven op drie zetels. Na 1963 werd bij de landelijke verkiezingen steeds een zetel gewonnen zodat de CPN onder het fractievoorzitterschap van Bakker in 1972 weer op zeven zetels stond. De CPN leek toen op weg een middelgrote partij te worden, die met de socialisten, in welke vorm dan ook, regeringsverantwoordelijkheid wilde aanvaarden.

De ondemocratische partijstructuur speelde de CPN parten. Die werd blootgelegd door het gedrag van de in 1968 afgetreden partijvoorzitter De Groot, die plaats maakte voor Henk Hoekstra. De Groot kreeg als 'erelid van het partijbestuur' het recht om gevraagd of ongevraagd de bijeenkomsten van *partijbestuur* en *dagelijks bestuur* bij te wonen. Een extramachtspositie werd hem verstrekt door onder zijn voorzitterschap een *Instituut voor Politiek en Sociaal Onderzoek* (IPSO) te scheppen. In de jaren zeventig ontwierp De Groot de facto de politieke koers van de CPN. Waar Bakker in 1972 voor een 'constructieve oppositie' tegen het kabinet-Den Uyl had gekozen, opteerde De Groot voor een frontaal offensief tegen de sociaaldemocratie. Bovendien streefde hij naar een erkenning van zijn persoonlijke statuut in Moskou. De CPN-politiek van 'autonomie', door hemzelf ontworpen, hief hij op: dissidenten zoals Solzjenitsyn en Sacharov, het Praagse Charta en het Italiaanse eurocommunisme konden in *De Waarheid* van zijn kant op een hatelijke afwijzing rekenen. In het voorjaar van 1977 werd zijn verkiezingsleuze "Van Agt eruit, de CPN erin" aanvaard, hoewel veel mensen, met vooraan voorzitter Hoekstra, ernstige bedenkingen hadden. In die verkiezingsmaanden verscheen in Moskou een gezamenlijke verklaring van de CPSU en de CPN: beide partijen bleken het eens te zijn over alle grote vraagstukken, en De Groot kon zijn ereplaats innemen bij de 1-meibijeenkomst op het Rode Plein.

Er volgde een ontvullende verkiezingsnederlaag voor de CPN (van zeven zetels naar twee), voor de PPR (die minder stemmen kreeg dan de CPN, maar door een lijstverbinding van zeven naar drie ging) en voor de PSP (van twee zetels naar een). Die nederlaag had plaats tijdens een gijzeling van een passagierstrein door Molukse Nederlanders. Een actie om onder zulke omstandigheden (voortaan) de

verkiezingen uit te stellen, had meer zoden aan de dijk gezet dan een gezamenlijke verklaring met de CPSU. Maar het gelijktijdige verlies van de kleine, linkse partijen, vooral dat van de PPR die deel had uitgemaakt van de regering-Den Uyl, maakte duidelijk dat het optreden van de megalomane De Groot geen wezenlijke factor was. De tien verloren zetels van de linkse partijen kwamen alle bij de PvdA terecht. De Groot schreef het verlies toe aan Bakkers capitulatie voor de PvdA. Wat hem betreft moesten Kamerfractie, redactie van *De Waarheid* en partijbestuur het veld ruimen. Hij werkte aan nieuwe equipages voor die organen, en had reeds nieuwe *Statuten* laten drukken. De communisten bespraken zijn kritiek in de afdelingen, en wezen die in grote meerderheid af. De afzetting van De Groot had plaats toen partijleden op basis van de feiten hun keuze konden maken. Bakker zette zijn Kamerwerk voort, en de CPN besloot tot een activistische politiek ('Stop de neutronenbom') en een discussie over een nieuw partijprogramma.

In het open discussieklimaat na 1977 kwam er kritiek op het gebrek aan democratie van de CPN, zoals dat door De Groot was aangetoond. Opposanten kozen *De CPN in de oorlog*, 'Het Rode Boekje' van 1958, als voorbeeld van 'hoe het nooit meer mocht gaan'. Ze kozen een goed voorbeeld, de brochure van De Groot, maar leefden in de veronderstelling dat die van Bakker was. Bakker wilde zich niet verdedigen. Op het moment dat de gelauwerde Bakker het voorzitterschap van de Kamerfractie overdroeg aan Ina Brouwer, moest hij in de CPN spitsroeden lopen. Deze emotionele conflicten droegen bij aan de crisissfeer van een CPN die in 1986 uit de Tweede Kamer zou verdwijnen om er in 1989 als *Groenlinks* in terug te keren.

Bakkers veldtocht gedurende de jaren zestig en zeventig tegen een nieuw kiesstelsel, met daarin de 'gekozen kabinetsformateur' en het 'districtenstelsel', maakten indruk op de buitenwacht. Hij speelde een rol in het behoud van de 'evenredige vertegenwoordiging' en het afwijzen van 'de gekozen kabinetsformateur'. Het enige dat 'hij' moest incasseren was de afschaffing van de 'opkomstplicht' (1971), die hij had afgewezen omdat ze deel uitmaakte van de weg naar een 'districtenstelsel'. De afgang van de voorstellen, waaraan PvdA, D'66 en PPR zich hadden gecommitteerd (1971, 1975), was zo overtuigend dat het kiesstelsel nog werkt op de wijze die Bakker heeft achtergelaten. Hij verwierf in confrontaties met de regering Van Agt-Wiegel soms de rol van 'geweten' van de Kamer. Zijn afscheid uit de Tweede Kamer (1982) viel samen met het aannemen van een Grondwet, waaraan Bakker had meegewerkt zoals bij de formulering van artikel 1.

Deel IV: de *Bekende Nederlander* (1982-2009).

De Sovjet-Unie teisterde de internationale verhoudingen door Afghanistan binnen te vallen (1979) en de democratiseringsbeweging in Polen af te wurgen (1981). De machtsgreep van generaal Jaruzelski stelde de legitimiteit van het communisme aan de orde. In datzelfde jaar verscheen een ontwerp-Hoekstra voor een CPN-partijprogramma. Een minderheid van leden had daaraan na Polen geen behoefte, en zag evenmin heil in 'eurocommunisme': volgens hen had het communisme afgedaan. Een orthodoxe minderheid zocht het in vertrouwde, stalinistische uitgangspunten. De CPN kreeg bovendien te maken met de inbreng van feministische partijgenotes, die een exclusieve, marxistische grondslag van de CPN afwezen en het verbod op 'fractievorming' metterdaad overtraden. Het 'centrum' van de partij raakte vleugellam.

Bakker probeerde te reflecteren op zijn politieke ervaringen in *Wissels; Herinneringen zonder berouw* (1983). Hij zocht vergeefs naar een compromis over de grondslag. Het partijprogramma kwam er met veel tumult, maar kon de CPN niet verenigen (1984). Bakker ging net als vroeger briefwisselingen aan zoals met Neeltje Brands, een religieus geïnspireerde vredesactiviste, die werden gepubliceerd (1987) als *Wat bezielt jou?* Hij werd lid van het *Comité van Aanbeveling* van de *Stichting Homomonument* (1985), van de *Nederlandse Bibliotheekraad* (Rabin) en van de *Adviesraad* van het Nijmeegse *Instituut voor de Parlementaire Geschiedenis*. Hij was beschikbaar voor debatten en interviews, en werkte mee aan een aan hem gewijd televisieportret (NOS, *Markant*, 1986). Hij nam pas geestelijk afscheid van 'Moskou' toen de regering-Gorbatsjov toegaf dat Stalin toch de moord in Katyn (1940) op 22.000 Poolse legerofficieren, intellectuelen en cultuurdragers op hun geweten had. Hij riep de communisten op tot lidmaatschap van *Groenlinks* (1991), maar zegde dat op toen die partij de Amerikaanse bombardementen op Belgrado billijkte. Hij bleef actief als bestuurslid van de vredesbeweging *Stop de N-bom; Stop de kernwapenwedloop*. In de jaren negentig bleek hij parkinson te hebben. Hij ging intensieve

briefwisselingen aan met Ger Klein (PvdA, oud-staatssecretaris) en met Max Weisglas (oud-hoogleraar *Europese Studies*).

B. Dwarsverbanden en thematische uitwerkingen.

In de jaren dertig is Marcus een bewonderaar van Du Perron, en geniet hij van diens verplettering van Dirk Coster. In de jaren veertig en vijftig verslindt hij Amerikaanse detectiveromans. Het lezen van de lijvige rapporten van de *Parlementaire Enquêtecommissie* heeft hem gefascineerd. De *BVD* vervolgde de CPN, en hem persoonlijk, genadeloos, en praktiseerde tal van illegale operaties. Dat alles kan bevorderd hebben dat hij de uitspraken van De Groot inzake ‘verraad’ in en jegens de CPN, heeft geloofd.

Dan de relatie tussen Bakker en De Groot: in de jaren vijftig koestert De Groot zijn pupil Bakker, in de jaren zeventig brandt De Groot zijn adept Bakker af: zowel in 1958 als in 1975 verzamelt De Groot een groep dertigers, die de CPN onder zijn leiding kunnen overnemen.

Waarom verzet Bakker zich niet meer, en lijkt hij verblind door diens licht? Waarom dacht hij dat De Groot in 1977 de overwinning zou halen? Waarom schreef hij bij diens dood (1986) als enige nog een eerbetoon?

Er is een thematiek rond ‘generaties’. Bakker wordt als jongen van 22 ondergedompeld in het warme bad van een stalinistische partij. Hij verweert zich als oudere van 57 tegen het verwijt van ‘stalinisme’ dat veel jongeren maken die hijzelf voor de CPN geworven heeft.

Ik geef voorbeelden van een thematiek, soms uniek en soms representatief, die in de biografie de chronologische opzet kan aanvullen of ervoor in de plaats kan komen.

3. Enkele probleemstellingen die bij het schrijven analyse vergen:

A. De partijcultuur:

Vanaf zijn toetreden in 1943 tot aan de opheffing in 1991 heeft Bakker een leidinggevende rol in de CPN gespeeld. De wisselwerking tussen zijn persoonlijk handelen en de partijcultuur moet aandacht krijgen, omdat die cultuur, meer dan bij andere partijen, het optreden en de bewegingsvrijheid van haar leden bepaalde. Welke mensen verzamelden zich in die partij, wat voor banden gingen die met elkaar aan, wat waren de omgangsvormen en hoe ontwikkelden die zich met de verandering van de politieke situatie?

De ‘cultuur van de CPN’ hoort in Deel II (1945-1958) op basis van de geschiedschrijving van de voorafgaande periode in de communistische beweging. Als dat niet gebeurt, zal de lezer Bakker nauwelijks kunnen begrijpen. Het karakter van de CPN lijkt in de jaren zestig en zeventig fundamenteel veranderd, maar in 1977 blijkt dat de ondemocratische partijcultuur onveranderd is gebleven. In Deel II moet het begrip ‘charisma’ besproken worden, omdat dit de positie van De Groot kan verklaren.

Bakker voelde zich thuis in die partij van offervaardige arbeiders. De kentering voltrok zich binnen drie jaar: van verzetsstrijder tot beweerde doodsvijand van de democratie. De loyaliteit jegens de CPN, draagster van het emancipatieproces van de arbeidersklasse, was voor Bakker uitgangspunt, ook als individuele kameraden de dupe werden. Het machtscentrum in Moskou herstelde zich: in 1948 kwam de theorie van de ‘twee wegen’ afgekondigd, de weg van het kwade en die van het goede: twijfel was ontoelaatbaar. Het denken van Bakker in vijandbeelden werd erdoor bepaald, vooral in de periode tot 1958.

B. Waarheidsvinding rond *De CPN in de oorlog, 1943-1958.*

Onderzoekers, soms tevens functionaris van de *BVD*, hebben onthuld dat de Nederlandse staat praktijken zoals inbraak, valsheid in geschrifte, af luisteren en broodroof, billijkte als het erom ging de communisten in

te dammen. De *Maandoverzichten* van de BVD bereikten alle gezagsdragers, en waren antisocialistisch en hatelijk van toon. Het 'democratische' karakter van de CPN, of van de persoon Bakker, werd erin bespot. De oud-communist Ger Verrips maakt duidelijk dat de oppositie -Wagenaar (1958) de steun genoot van de ministers van Binnenlandse en Sociale Zaken, van de BVD en het NVV en van alle media; er was bij deze instanties begrip voor de opvatting dat de *Eenheidsvakcentrale* (EVC) een 'reservaat' diende te blijven. Minister Suurhoff was tegen het lidmaatschap van communisten van het NVV. In de jaren vijftig kwam er een speciaal kantoor bij het NVV om met de informatie van de BVD de communisten zonder pardon of wederwoord te royeren. Daarom is een terugblik op de kwesties die speelden in 1958 en in de periode 1943-1945 noodzakelijk op basis van thans beschikbare informatie. Waar ging terechte beduchtheid van de CPN voor spionage over in vervolgingswaan?

C. De steile en de rekkelijke Bakker:

Bakker was *het* gezicht van de CPN, en wist in de Kamer coalities en relaties met mensen van andere partijen te sluiten. Tegelijkertijd trad hij binnen de CPN scherp op in interne conflicten, overtuigd van eigen gelijk en dat van de partij. Hoe verhielden de steile en de rekkelijke Bakker zich tot elkaar, welke spanning riep die verhouding in hem op en hoe ontwikkelde die zich?

D. Het Rode Boekje:

Mijn bewering dat de schrijver van *De CPN in de oorlog* Paul de Groot is, baseer ik op drie rondes waarnemingen. De eerste is lezing van de brochure. Toen ik die bladzijde voor bladzijde doornam, lette op de woordkeuze en de stijl, en me de vraag stelde van wie de informatie kon komen, was mijn conclusie dat de schrijver uitsluitend Paul de Groot kon zijn.

Ik probeerde onderbouwing te vinden in het onderzoeksmateriaal over dit *Rode Boekje* dat Bakker bij het IISG had afgeleverd. Het concept van Paul de Groot heb ik gevonden: geheimzinnig, zonder handschrift op de bladzijden behalve op de voorpagina zijn barokke signatuur: '19e congres-Rapport'. Met een doorschrijving van Bakker.

Uit de *Maandoverzichten* van de BVD, www.stichtingargus.nl, jaargangen 1958 en 1959, wordt duidelijk dat de BVD wist dat De Groot de auteur was, en dat zij begreep waarom de tekst was zoals hij was: die was volgens de BVD-deskundigen in de eerste plaats geschreven om *Moskou* te overtuigen. Ik vind daarom dat mijn onthulling drie keer gecontroleerd is, maar de tweede controle is uiteraard beslissend.

De publicatie die rond 1982 opnieuw furore maakte, *De CPN in de oorlog* (1958), is van de hand van Paul de Groot. De brochure komt in 1958 uit onder verantwoordelijkheid van het *Dagelijks Bestuur*: er is geen auteur.

In welke periode komt Bakker naar voren als 'vermeende' auteur, en waarom? Waarom laat hij zich dat aanleunen, zelfs als die gaat functioneren als rode lap voor de antistalinisten? Heeft hij De Groot, en daarmee de partij, van dienst willen zijn? Heeft De Groot hem ertoe verplicht? Waarom vertelde niemand van het toenmalige *Dagelijks Bestuur* hoe de vork in de steel zat? Bakker had er moeite mee dat niemand van zijn generatie naast hem was gaan staan. Wat zegt dat over 'vriendschap' binnen deze 'democratisch-centralistische' partij?

E. Maisky en de geschiedschrijving.

In Bakkers archief zit een artikel dat hij begin 1965 schreef over de memoires van Ivan Maisky, Sovjetambassadeur in Londen, over het *Pact* tussen Hitler en Stalin (1939). Bakker concludeerde daarin dat het schrijven van 'partijgeschiedenis' door een communistische partij niet slechts onwenselijk was maar ook onmogelijk: dat diende het werk te zijn van (partij)historici. Het partijblad *Politiek en Cultuur* weigerde het artikel. Het is de vraag of Bakker kwam op het exclusieve domein van Paul de Groot, die in het tweede deel van *De Dertiger Jaren* twee indringende slothoofdstukken aan het *Pact* wijdde. Waarom drong Bakker niet op publicatie: was hij bang voor de gevolgen?

(Dit verhaal is niet in de biografie gekomen, omdat Deel III louter in het teken is komen te staan van het parlementaire werk, maar staat in Grepen uit Bakkers Leven 1 op de complementaire website.)

F. Nieuwe generaties.

Twee keer sprongen generaties communisten op een rijdende trein: de oorlogsgeneratie van Bakker, Hoekstra, Meis, J. en J.F. Wolff c.s., had geen idee wat de CPN inhield, en plooiden zich naar een partij die ze zelf niet had bedacht. In de jaren zeventig van Vietnam en Chili, Portugal en Griekenland, trok de CPN duizenden mensen aan. De CPN heeft, anders dan de PCF, gepleit voor het opnemen van de nieuwe generatie. Bakker: "Het zijn onze kinderen; hun strijd is onze strijd." Het lukte de CPN om hun radicalisme te kanaliseren en hun respect voor de parlementaire democratie bij te brengen. Velen zetten zich af tegen hun opvoeding en voelden zich thuis, maar wilden op den duur meer interne democratie.

Het contact met Bakkers kinderen bewoog Bakker mede tot een positieve opstelling jegens de studenten. Toen de kritiek op het 'stalinisme' aanzwol, kon Bakker die niet begrijpen. De correspondentie van Bakker met zijn dochter Marisca van 1981-1983, over 'stalinisme' en 'het einde van het communisme', werpt licht op wat er met hem, en de meeste, oudere partijleiders, gebeurde.

G. Mens van vlees en bloed?

Tegen de terugblik van Marcus Bakker op zijn politieke loopbaan, *Wissels; herinneringen zonder berouw* (1983), wordt wel aangevoerd dat hij geen antwoord geeft op de vraag waarom hij niet eerder kritiek heeft uitgeoefend op de Sovjet-Unie, en waarom hij niet eerder naar voren heeft gebracht dat *De CPN in de oorlog* een opportunistische constructie was van De Groot. Hij wilde lang niet onder ogen zien dat de Russische communisten hun eigen machtsposities op het oog hadden. Hij verdedigde zich door aan te voeren dat hij de arbeiders die hij eerder de weg had gewezen, niet wilde teleurstellen.

Ontbrak het hem aan moed? Wat was zijn opvatting van 'waarheid'? In het vooronderzoek heb ik dergelijke vragen aan Bakker zelf voorgelegd, die daar niet meer ontspannen op kon antwoorden. Ik kreeg uit Bakkers archief materiaal van voor 1944: briefwisselingen met vrienden en vriendinnen, die een beeld geven van zijn denken als jongeman. Ook sprak ik met Bakkers vrouw, met zijn zuster en haar zoon, en met de vijf kinderen (en hun partners) over hun gezin en Bakkers vaderschap. Ik achterhaalde Bakkers correspondentie met de sociaaldemocraat Gerrit Klein en de liberaal Max Weisglas. Veel brieven van Bakker berusten bij het IISG, en ik interview tal van mensen. Met behulp van dit materiaal moet de auteur de persoon van Bakker meer diepgang kunnen geven.

H. Beeld en geluid.

In een bibliografie van de CPN, *De communistische erfenis*, hebben Gerrit Voerman en Margreet Schrevel beeldend materiaal bijeengebracht (IISG, 1997). Bert Hogenkamp, toenmalig hoofd research van het *Audiovisueel Archief*, schreef: "Wie er bijvoorbeeld achter wil komen waarom M. Bakker zo'n geliefd spreker was, kan niet om de tv-uitzendingen heen." Bij het *Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid* werkte de auteur samen met Bert Hogenkamp en Bas Agterberg, de beheerders van de historische collecties: vanaf maart 2013 selecteerden de stagiaires Roel op 't Ende en Wouter Linmans de 250 treffers op 'Marcus Bakker' bij uitzendingen voor radio en tv, en zochten zij naar geschikt beeld- en geluidsmateriaal voor mediale verspreiding bij het uitkomen van de biografie. Door het zien van de beelden kan de kijker het beeld controleren, dat de biografie zal oproepen. Voor de kijker onder de vijftig is dat een noodzaak. Tot 2013 bestond het idee dat de auteur een DVD zou toevoegen met een selectie van audiovisueel materiaal, geluidsbanden, affiches en politieke prenten. Daarna koersten de stagiaires en de auteur op een uitzending van de publieke omroep, liefst *Andere Tijden*, en een nieuwe opzet voor 'Bakker' op zijn website www.leomolenaar.nl/nieuws/bakker.

4. De biograaf, en zijn begeleiding:

De biograaf is Leo Molenaar, zie www.leomolenaar.nl/bio. In de CPN voorzitter van de afdeling Delft (1974), lid van het partijbestuur (1980) en onbezoldigd lid van het *Dagelijks Bestuur* (1984-1989). Ik was in dat laatste bestuur verantwoordelijk voor het vredeswerk (KKN; de volkspetitie) en samen met Ton van Hoek en Herman Meijer ook voor de samenwerking tussen PPR, PSP, CPN en EVP, die leidde tot één Kamerfractie (1989) en de fusie in *GroenLinks* (1991). Ik kwam Bakker tegen in het partijbestuur, en zat met hem in commissies over de *Statuten* en het *Partijprogramma* (1981-1984), volgde hem op als hoofdredacteur van het CPN-maandblad *Politiek en Cultuur* (1986).

Ik heb enkele malen intensief bemoeden met hem gehad. De eerste keer betrof het zijn reactie op mijn essay over de Russische bioloog Trofim D. Lysenko, dat ik in 1981 had geschreven voor het driemaandelijks *Komma*. Daarin zette ik op basis van de ervaringen met de Lysenko-affaire uiteen waarom de CPN zich moest baseren op een politiek programma, en niet op een wereldbeschouwing. Bakker feliciteerde mij destijds met dat artikel, en gebruikte het voor een argumentatie over ‘stalinisme’ in zijn autobiografische *Wissels* (1983). Bakker ging in 1982 akkoord met mijn voorstel om een serie van vier artikelen te schrijven voor *Politiek en Cultuur*, waarin ik probeerde ‘de partij’ uit te leggen waarom begrippen zoals ‘marxisme-leninisme’ en ‘dictatuur van het proletariaat’ voorgoed hadden afgedaan, en er een politiek programma nodig was (1982-1983); die staan op mijn website als ‘marxisme2’. Medio 2004 vroeg ik Bakker om medewerking aan deze biografie. Bakker had aan een biografie geen enkele behoefte, maar verzoende zich na een jaar met het denkbeeld. Vijf jaar lang hebben Bakker en ik tien keer per jaar een kort vraaggesprek gehad, waarvan in de biografie maar spaarzaam gebruik wordt gemaakt.

Het schrijven van de biografie impliceerde een reflectie op eigen politieke keuzen, en vereiste des te meer een gepaste wisselwerking tussen distantie en betrokkenheid. Dat stelde hoge eisen aan een begeleidingsgroep. Een ‘eerste kring’ van mensen had tot speciale taak om onkruid te wieden, en bestond uit familieleden en intieme vrienden: socioloog Bert Kanters die bij de *Industriebond FNV* heeft gewerkt en op het *Erasmiaans Gymnasium*, San Verschuuren, planoloog, Rieme Wouters, cultureel antropologe en echtgenote en Joost Molenaar, zoon en planoloog. Kwam de gecorrigeerde tekst langs hen, dan ging die idealiter naar een ‘tweede kring’ van deskundige meelezers die bestond uit politicoloog Meindert Fennema en schrijver Ger Verrips, beiden publiceerden over de CPN, Bakkers dochter Marisca Milikowski, psychologe, uitgever Joop IJisberg van *Pegasus* die het CPN-archief beheert, de publicist Max van den Berg, de internist Fred Groenink, de publicist Jos van Dijk en leraar natuurkunde, tevens oud-CPN-secretaris Frans van Liempt. De begeleiding van de vier ‘Delen’ had plaats via persoonlijke gesprekken over de concepten. Vervolgens ging de tekst naar een ‘derde kring’ van mensen met deskundigheid op het terrein van één van de Delen. Deze intensieve begeleiding heeft bevredigend gefunctioneerd. Aan het eind ging de tekst naar correctrice Wiky van Rijssel, die de eindredactie van een Deel deed. In dit vijf jaar lange proces moesten Bert Kanters (overleden) en Ger Verrips afhaken; Jos van Dijk en Frans van Liempt kwamen erbij.

5. Werkwijze, beschikbaarheid van bronnen en archieven:

Ik sprak met Bakker in de periode tussen 2004 en 2009, ook apart met zijn vrouw, met zijn vijf kinderen (en hun partners), met zijn zus Rie en haar zoon Wouter. Met zijn vrouw en sommige kinderen sprak ik verschillende keren.

Ik interviewde toenmalige collega’s van Bakker zoals Aantjes (CDA), Van Thijn (PvdA), Dolman (PvdA), Gardeniers (CDA), Stemerding (PvdA), Van der Lek (PSP) en Van der Spek (PSP), die ik tevens vroeg wat zij van de politicus én de mens Bakker vonden. Afwijzende reacties kreeg ik van Van Agt (CDA) en Van Dam (PvdA). Voor de interviews las ik tevoren publicaties van en over de gesprekspartners. Fractie-assistente Marianne Braun heeft in 1981, bij Bakkers 25-jarig jubileum, de mening over de jubilaris gevraagd aan Den Uyl (PvdA), Schakel (ARP), Geertsema (VVD), Van Thijn (PvdA) en oud-

Kamervoorzitter Van Thiel (KVP): zij publiceerde die meningen in *Politiek en Cultuur*. En uiteraard staan er honderden interviews en beschouwingen in de geschreven media.

Ik interviewde de communistische collega's en medewerkers in de Kamer zoals Gerard Blees, Marianne Braun, Ina Brouwer, André de Leeuw en Gijs Schreuders, evenals goede bekenden in de CPN zoals Max van den Berg, Jan Blok, Dik de Boef, Jan de Boo, Fred Groenink, Karel Hoogkamp, Elli Izeboud, Frans van Liempt, Joop Morriën, André Roelofs, Boe Thio, Harry Verheij, Roel Walraven, Simone Walvisch, psychiater Martin Willems, Jaap Wolff en Joop IJisberg, en uit zijn jeugd Siep Geugjes en diens dochter Ria Geugjes, Trien Grootes, Marijke Groot-Kingma (NBAS), Bep Koeman en Siem Sjollema (NBAS). Het *oral history* project vormde een aanvullende speurtocht naar archief- en bronnenmateriaal, en is helaas afgebroken toen ik moest afronden.

Omnisbare schriftelijke bronnen zijn de digitaal beschikbare *Handelingen*, de digitale notulen van *Kamercommissieverslagen* en de digitale *De Waarheid* van eerste tot laatste nummer (1940-1990). Op www.stichtingargus.nl zijn over de gehele periode de vrijgemaakte archieven van de BVD digitaal ter inzage. De bijdragen van en over Bakker in *Politiek en Cultuur* zijn op het IISG in te zien, evenals de verslagen van partijbestuur en dagelijks bestuur en archivalia van de CPN. De te selecteren onderwerpen in het Kamerwerk heb ik nader bestudeerd op basis van zo veelzijdige bronnen, veelal boeken, internetsites en biografieën. Ook Ger Verrips' omvangrijke CPN-archief in het IISG stond me ter beschikking. IISG-archieven van Cor Geugjes, Sam Goudsmit en Ben Polak zijn vrij toegankelijk. Onderzoeker Cees Wiebes stelde zijn IISG-archiefmateriaal over de CPN uit Amerikaanse bronnen ter beschikking, zoals de *intelligence* die in de jaren veertig en vijftig vanuit en naar de Haagse VS-ambassade is verstuurd. Ook onderzoeker Bob de Graaff stuurde mij archiefmateriaal. Met Jos Perry, die aan de biografie van Theun de Vries werkte, wisselde ik materiaal uit.

Ik sloeg oude en recente literatuur over de CPN na van de auteurs Friedl Baruch, *Max van den Berg*, Conny Braam, *Ina Brouwer*, Igor Cornelissen, Dick Engelen, *Meindert Fennema*, Hansje Galesloot, Henk Gortzak, Wouter Gortzak, *Buck Goudriaan*, *Ger Harmsen*, Rudi Harthoorn, Bram Hoeksema, A.A. de Jonge, Susan Legêne, Annet Mooij, *Joop Morriën*, Frits Reuter, Arthur Stam, Jan Willem Stutje, *Harry Verheij*, *Ger Verrips*, *Gerrit Voerman* en Jolande Withuis. Ik probeerde, als zij nog leefden en ik dat wenselijk achtte, met hen mondeling van gedachten te wisselen: dat heeft plaatsgevonden als de naam cursief is afgedrukt.

Van de briefwisselingen van Bakker met de overleden Ger Klein (1998) en Max Weisglas (2002) kopieerde ik met de medewerking van hun weduwen Bakkers zijde van de correspondentie. Van Bakker zelf kreeg de auteur een meter privé-materiaal ter inzage, en van dochter Marisca Milikowski kopieerde ik de correspondentie met haar vader (1981-'83, 1991-'93).

6. Kwalificatie als historicus:

Van 1968 tot 2007 was ik leraar scheikunde. Ik kon op voorspraak van Ger Harmsen met ingang van 1989 als historicus promoveren bij Piet de Rooij en Albert Kersten op *De geschiedenis van het Verbond van Wetenschappelijke Onderzoekers: We kunnen het niet langer aan de politici overlaten* (1994). Daarna schreef ik de biografie van de astrofysicus, flamingant, didacticus en communist Marcel Minnaert, *De rok van het universum* (2003), begeleid door de wetenschapshistoricus Anne Cox, daarbij ondersteund door het *Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten*, de *Utrechtse Universiteit* en het *Pieter Zeemanfonds*. Ten behoeve van de afronding van beide publicaties stelde de *Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek* (NWO) me een jaar lang vrij van zijn leraarschap; twee keer een hoofdprijs.

Het boek over de astrofysicus Marcel Minnaert werd in 2004 genomineerd als beste wetenschapsboek van 2003 (NWO), kwam op de *short list* van vijf, en werd nummer twee. Het is uitgebreid en waarderend besproken in tal van Nederlandse en Vlaamse kranten en bladen. Het NWO-juryrapport van mei 2004 was

de troostprijs: “Hij was een zondagskind en een belofte. Hij groeide uit tot flamingant, communist en fameus astrofysicus. Voor *De rok van het universum* heeft Leo Molenaar het leven van de veelzijdige en intrigerende Marcel Minnaert tot in detail uitgeplozen. De bij vlagen bijna encyclopedische biografie over deze grote geleerde uit de twintigste eeuw is tevens een monument voor de menselijkheid van wetenschappers. Een zo geïnteresseerde biograaf als Molenaar wenst de jury eigenlijk iedereen toe!” Het boek werd in 2005 gerekend tot de eerste duizend Nederlandstalige boeken, vanaf de Middeleeuwen, die bij de *Digitale Bibliotheek van de Nederlandse Letteren* (DBNL) ontsloten werden voor lectuur op de computer. Inmiddels is dit een anachronisme. Het boek over Minnaert was een welkome voorbereiding op het werk aan Bakker. Op een biografendag in Leiden gaf ik een beeld van mijn werkwijze, die op mijn website te vinden is als *Biografendag* bij het afgeronde project-Minnaert.

Ik publiceerde essays over ‘de eerroof van Erasmus’, en heb als eindredacteur een handvol uitgaven op mijn naam van het *Erasmiaans Gymnasium*, steeds met eigen bijdragen: soms staan die op mijn website. Drie essays over de eerroof van Erasmus (2004, 2009 en 2010) zijn in 2011-2012 als serie afgedrukt door *De Vrijdenker*, omdat er ook in die kring een dispuut gaande was over het beweerde antisemitisme van Erasmus. Ze staan straks op mijn website, en ook op de website van de Rotterdamse stichting *Huis van Erasmus*, www.huisvanerasmus.nl, waarvan de auteur sinds 2005 bestuurslid is. Deze artikelen over Erasmus wil ik bundelen tot een boek (2015-'16).

Van het *Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten* kreeg ik voor de biografie van Bakker een bijdrage in de reiskosten. Dit project-Bakker is, anders dan mijn vorige projecten, niet royaal bejegend door de gebruikelijke subsidiegevers.

7. De planning:

Eerste periode: december 2009 tot en met december 2010, twaalf maanden.

Verkennd onderzoek in publicaties, bronnen en mondelinge overlevering. Verzamelen van archiefmateriaal. Maken van een nadere opzet, en een selectie van materiaal. Kiezen en vragen van de begeleiders. Verzamelen van audiovisueel materiaal.

Tweede periode: januari 2011 tot en met december 2013.

Schrijven van de concepten van de vier delen. Restant van het verkennend onderzoek en de interviews. Keuze uit het audiovisueel materiaal. Reacties verwerken uit de ‘kringen’ van meelezers.

*Ik had een scherp werkschema voor elk deel, dat in 2012 gecrasht is. Uiteindelijk deed ik vier maanden over Deel I (1923-1945), maar achttien (!) maanden over het uitzoeken van de precieze, soms duistere gebeurtenissen van de jaren vijftig (1945-1958). Een positief resultaat is het **nieuws** over *Het Rode Boekje*. Als ik Deel III over het Kamerwerk op acht maanden zet, en Deel IV na 1982 op vier maanden, dan loopt deze periode tot en met december 2013.*

Derde periode: januari 2014 tot en met augustus 2014, acht maanden.

Schrijven van de biografie. Voorleggen van de concepttekst aan enkele ‘meelezers’ van het hele boek, en aan de uitgever. Verwerken van de kritiek.

Dit is het, door het oponthoud tamelijk strakke, schema, dat in het contract met uitgever *Balans*, ‘inleveren augustus 2014’ oplevert, waaraan hij zich wilde houden in juni 2013. De datum van het inleveren is uiteindelijk november 2014 geworden.

Delft, 18 november 2014

terug naar boven